

عضویت در سازمان همکاری شانگهای و بررسی ابعاد اقتصادی آن

زهرا مشفق^۱

چکیده

عضویت در سازمان شانگهای دارای مزایای متعددی از جمله هموار شدن مسیر اجرای پیمان‌های اقتصادی مانند اوراسیا، آسه‌آن و دیگر پیمان‌های اقتصادی منطقه‌ای است. ایران با ورود به جمع اعضای دائم سازمان شانگهای، این فرصت را دارد که در روند تصمیم‌گیری‌های پیمان‌های اقتصادی در حوزه آسیا و اقیانوسیه نقش متفاوت‌تر از گذشته ایفا کند. کشورهای عضو و ناظر سازمان همکاری شانگهای در مجموع، بیشترین تولیدکننده و مصرف‌کننده انرژی در جهان هستند که با مساحتی حدود یک‌چهارم سطح خشکی‌های زمین و حدود نیمی از جمعیت جهان، دارای ظرفیت قوی برای ایجاد توازن قدرت در جهانی چندقطبی هستند. در این گزارش ضمن بررسی سازمان شانگهای و روابط ایران با این آن، مزایای احتمالی ایران از عضویت در این سازمان مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین، به لحاظ امنیتی نیز عضویت ایران در این سازمان مورد بحث قرار گرفته است. در ادامه، پیشنهاداتی از جمله گسترش همکاری‌های بانکی، ایجاد سیستم پیام‌رسان جایگزین سوئیفت، تشکیل شورای مشترک بانکی، ایجاد اتحادیه بین‌بانکی، ایجاد منطقه آزاد تجاری در سازمان همکاری شانگهای و نیز تسهیل فعالیت‌ها و موافقت‌نامه گمرکی بین اعضا، ایجاد زمینه برای پیمان‌های دوجانبه پولی و بانکی با عضویت دائم ایران در شانگهای، تعامل نزدیک‌تر با کشورهای چین و هند به‌خصوص در بخش انرژی، انعقاد قراردادهای دوجانبه با کشورهای آسیای میانه و ارتقای زیرساخت‌های بخش حمل‌ونقل ارائه می‌شود.

واژگان کلیدی: سازمان شانگهای، همکاری‌های اقتصادی، منطقه آزاد تجاری، پیمان پولی.

مقدمه

اما در نهایت، با موافقت اعضای این گروه، به سطح سازمان همکاری شانگهای در سال ۲۰۰۱ ارتقا یافت. هم‌اکنون این سازمان دارای ۹ عضو اصلی ایران، ازبکستان، تاجیکستان، پاکستان، قرقیزستان، قزاقستان، روسیه، چین، هند و ۳ عضو ناظر مغولستان، بلاروس و افغانستان است و چندین کشور مانند ارمنستان، جمهوری آذربایجان، کامبوج، نپال، ترکیه و سریلانکا، شرکای بحث و گفت‌وگو هستند.

سازمان همکاری شانگهای به‌عنوان سازمان بین‌دولتی برای همکاری‌های چندجانبه امنیتی، اقتصادی و فرهنگی تشکیل شده است. ۲ کشور چین و روسیه نقش اصلی و تعیین‌کننده را در سازمان شانگهای دارند. این سازمان در ابتدا با عنوان گروه شانگهای ۵، با هدف حل اختلافات مرزی میان چین، روسیه و کشورهای آسیای مرکزی در سال ۱۹۹۶ شکل گرفت،

بخش سوم به بیان ملاحظات امنیت اقتصادی و در نهایت بخش آخر به نتیجه‌گیری و پیشنهاد راهکارها در این باره اختصاص داده می‌شود.

۱- سازمان همکاری شانگهای و روابط ایران با این سازمان

سازمان همکاری شانگهای از دل رقابت قدرت‌های بزرگ بر سر منطقه ژئوپلیتیک آسیای میانه در سال ۱۹۹۶ ظهور کرد و هدف اولیه آن، غیرنظامی کردن مرز میان چین و شوروی بود، اما با گذشت زمان، بروز تحولات در حوزه جغرافیای سیاسی اوراسیا و مناطق پیرامونی آن از جمله امنیتی شدن فضای بین‌المللی به بهانه حادثه ۱۱ سپتامبر، اشغال افغانستان، حضور مستقیم ناتو و ایالات متحده در منطقه آسیای مرکزی، گسترش فعالیت گروه‌های افراطی و تروریستی در افغانستان و پاکستان و مسائل مربوط به انتقال و امنیت انرژی و نیز تحریم‌های جدید و پیشرفته اقتصادی غرب موجب تغییر مأموریت این سازمان شد؛ به طوری که در حال حاضر نه تنها اهداف سیاسی و امنیتی، بلکه اهداف اقتصادی نیز به بعدی پررنگ در حوزه فعالیت‌های این نهاد تبدیل شده است. از جمله اهداف سیاسی و امنیتی مورد توجه این نهاد می‌توان به جلوگیری از تک‌قطبی شدن جهان و ممانعت از گسترش حضور قدرت‌های فرامنطقه‌ای به‌ویژه ناتو و ایالات متحده آمریکا در فضای اوراسیا از طریق تحکیم همکاری‌های منطقه‌ای و مقابله با جدایی‌طلبی، افراط‌گرایی و تروریسم اشاره کرد. توافق‌نامه همکاری اقتصادی کشورهای عضو سازمان در سال ۲۰۰۳ شکل گرفت. این سازمان رونق تجارت

ایران در سال ۲۰۲۱، با توافق اعضا به‌عنوان عضو اصلی این سازمان پذیرفته شد. حضور و عضویت ایران به‌عنوان عضو دائم نهادی امنیتی، دفاعی و البته اقتصادی در کنار کشورهایی مانند روسیه، چین و هند، گامی رو به جلو در دیپلماسی و سیاست خارجی در سطحی فراتر از روابط دوجانبه با کشورهاست. اهمیت عضویت ایران در این سازمان از این واقعیت نشئت می‌گیرد که کشورهای شرق آسیا در حال تبدیل شدن به قدرت‌های بزرگ در جهان آینده هستند و ایران برای حفظ برتری خود در منطقه در جهان چندقطبی آینده باید بتواند به اهداف تعیین‌شده در اسناد بالادستی و سیاست‌های کلان خود دست یابد. این در حالی است که اقتصاد ایران در بیش از یک دهه گذشته نه تنها به اهداف تعیین‌شده در اسناد بالادستی دست نیافته، بلکه از نقطه شروع خود نیز به عقب رانده شده است. برای مثال، متوسط رشد اقتصادی کشور در دهه گذشته حدود صفر درصد بوده، سهم اقتصاد انرژی ایران از بازارهای جهانی نفت به شدت کاهش یافته، نوسانات شدید نرخ ارز و سطح قیمت‌های داخلی و در نتیجه، کاهش قدرت رقابت‌پذیری کالاهای صادراتی را تجربه کرده و با محدودیت‌های بسیار شدید مالی در نتیجه تحریم‌های اعمال‌شده از سوی آمریکا مواجه است. از این رو این پرسش مطرح می‌شود که آیا عضویت در این سازمان می‌تواند تنگنای مالی و اقتصادی ناشی از تحریم‌ها را برطرف کند و راهی برای دور زدن تحریم‌ها پیش روی کشور قرار دهد؟ از این رو در بخش‌های بعدی این گزارش به مروری بر ماهیت این سازمان و مزیت‌های اقتصادی پیوستن به آن برای ایران پرداخته می‌شود.

می‌آورد. در حوزه اقتصادی باید توجه داشت که این سازمان بیشترین تولیدکننده و مصرف‌کننده انرژی در جهان را دارد و بزرگ‌ترین سازمان منطقه‌ای و دارای ۴۰ درصد از کل جمعیت جهان است. همچنین، حدود ۲۵ درصد تولید ناخالص ملی جهان را نیز در اختیار دارد. ایران با اختیار داشتن منابع غنی انرژی، محیط‌زیست، موقعیت ژئوپلیتیک و... در صورت سیاست‌گذاری‌ها و سیاست‌ورزی‌های درست در این حوزه می‌تواند به بهره و وزنه‌ای مهم در سازمان همکاری شانگهای تبدیل شود.

۲- مزایای اقتصادی احتمالی عضویت ایران در سازمان شانگهای

غرب آسیا به‌عنوان یکی از ۴ منطقه اصلی جهان (در کنار آتلانتیک، اوراسیای مرکزی و پاسیفیک) در قرن اخیر برای بهره‌برداری قدرت‌های جهانی اهمیت ویژه‌ای یافته است. ایران در برخی از ساختارها مانند اتحادیه عرب، شورای همکاری خلیج فارس، کشورهای مستقل هم‌سود (سی‌آی‌اس) و گوام نقش کم‌رنگی دارد، اما در بین سازمان‌های منطقه‌ای با عضویت در سازمان همکاری اوراسیا^۱ و سازمان منطقه‌ای اکو^۲ توانسته است مبادلات تجاری مناسبی

و توسعه را در دستور کار خود قرار داده و با پذیرش برنامه توسعه و تجارت چندجانبه، این رویکرد را جزو اهداف و اولویت‌های خود شمرده است. در سال ۲۰۰۴، در اجلاس تاشکند نیز طرح اقدامات منطقه‌ای برای همکاری‌ها و تبادلات انرژی در دستور کار قرار گرفت و در سال ۲۰۰۵، طرح ایجاد بانک داخلی در این سازمان مطرح شد. این بانک اکنون تلاش دارد تا به تقویت همکاری‌های خود با دیگر بانک‌های مهم کشورهای عضو سازمان شانگهای مبادرت ورزد و در اجرای پروژه‌ها، با سرمایه‌گذاری‌های دو و چندجانبه تلاش کند. همچنین، از نظر سازمان ملل اقدام این سازمان در ایجاد شرایط مساعد برای حمل‌ونقل جاده‌ای بین‌المللی که در سال ۲۰۱۴ به امضای اعضا رسیده، از جمله مهم‌ترین اقدامات اقتصادی این نهاد برای توسعه زیرساخت‌های منطقه و بهره‌مندی عادلانه و چندجانبه از منافع حاصل از تجارت است.

حضور ایران به‌عنوان عضو دائم در سازمان شانگهای با توجه به فعالیت‌ها و همکاری‌های گسترده اعضای آن در حوزه‌های سیاسی، امنیتی، اقتصادی، بازرگانی، پولی‌بانکی، انرژی و فرهنگی، قطعاً فضای مناسب‌تری را برای تعاملات بین‌المللی ایران در نگاه به شرق فراهم

۱. طبق موافقت‌نامه‌ای که میان جمهوری اسلامی ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیا از تاریخ ۵ آبان سال ۱۳۹۸ لازم‌الاجرا شد، ایران و اتحادیه فوق برای واردات برخی کالاها برای یکدیگر امتیازات تعرفه‌ای قائل شده‌اند. براین اساس، ایران برای واردات ۳۶۰ کد کالا از کشورهای عضو اوراسیا، امتیازات تعرفه‌ای اعطا کرده و اوراسیا برای صادرات ۵۰۲ کد کالای ایرانی به اوراسیا، امتیازات تعرفه‌ای قائل شده است. بر اساس معاهده اتحادیه اقتصادی اوراسیا، کشورهای عضو قصد دارند تا سال ۲۰۲۵، بازار مالی مشترکی در بخش‌های بانکی، بیمه و سهام به‌همراه «نظام مالی فراملی» در قزاقستان مستقر کنند. با توجه به ناراضی‌های اعضای اتحادیه به‌ویژه روسیه از حاکمیت دلار در مبادلات بین‌المللی و مبادرت این کشور به ایجاد سوئیفت روسی، به نظر می‌رسد در سیاست‌های پولی بین‌المللی، اعضای این اتحادیه با کشورمان همسو و هم‌جهت هستند.

۲. اکو (سازمان همکاری اقتصادی) متشکل از ۱۰ کشور با جمعیتی بالغ بر ۴۰۰ میلیون نفر با وسعت سرزمینی ۸ میلیون کیلومتر مربع است. امروزه سازمان اکو در بسیاری از ابتکارات جهانی به‌عنوان شریکی فعال و تازه حضور دارد و نقش سازنده و بی‌بدیلی در پیشبرد اهداف توسعه پایدار در بسیاری از حوزه‌ها دارد. سازمان همکاری اقتصادی در برخی حوزه‌ها از انتظارات جلوتر است. از بخش‌های موفق سازمان همکاری

گاز طبیعی (معادل ۳۳/۶ درصد از کل ذخایر گاز طبیعی جهان) و معادن غنی متعدد و گسترده مانند زغال‌سنگ، مس، آلومینیوم، گوگرد، اورانیوم، طلا، منگنز، سرب، روی و... (ایران با داشتن ۶۸ نوع ماده معدنی، ۳۷ میلیارد تن ذخایر اثبات‌شده و بیش از ۵۷ میلیارد تن ذخایر بالقوه به ارزش ۷۷۰ میلیارد دلار در میان ۱۵ کشور بزرگ غنی از مواد معدنی قرار دارد). عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای نه تنها قدرت چانه‌زنی بر سر قیمت نفت و گاز را افزایش می‌دهد، بلکه با ظرفیت عظیم ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک خود در قدرتمندی سازمان شانگهای تأثیر بسزایی دارد. در این باره روسیه و ایران می‌توانند با ابزار گازی و نفتی و ایجاد سطح قیمت مورد توافق، تأثیرگذاری خود در سطح جهانی را دوچندان کنند.

تأمین انرژی به‌عنوان موتور رشد و توسعه در آسیا برای کشورهایی مانند چین، ژاپن و هند ضروری است و منابع انرژی فراوان ایران در دریای خزر و خلیج فارس موقعیت ژئواکونومیک ایران را تقویت می‌کند. در واقع، امنیت انرژی برای غرب و ظرفیت عظیم گازی و نفتی منطقه دریای خزر، این منطقه را به حوزه رقابت و توجه جهانی بدل کرده است.

بیشتر کشورهای عضو سازمان شانگهای خریداران نفت ایران در شرایط فعلی هستند. عضویت ایران در این سازمان می‌تواند دسترسی عمده ایران به بازار بزرگ و چند صد میلیاردی کشورهای عضو سازمان همکاری‌های شانگهای را هموار کند. در این

را با این کشورها داشته باشد. ایده ایران برای ایجاد بازار مشترک اسلامی و سازمان کشورهای ساحلی دریای خزر با مخالفت عربستان سعودی و روسیه عملی نشده است. از این رو تلاش ایران برای نهادسازی یا عضویت در نهادهای موجود، طبیعی و ضروری به نظر می‌رسد و عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای در این زمینه قابل تحلیل است.

ایران به علت موقعیت جغرافیایی خود، از دیرباز محل ارتباط شرق و غرب بوده است. افزون‌براین، در محل تلاقی عمودی شمال-جنوب منابع انرژی و محور افقی شرق و غرب مصرف انرژی قرار دارد و نیز مانند پلی، کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز را که محصور در خشکی هستند، به خلیج فارس مرتبط می‌سازد. ایران دارای ظرفیت ژئواستراتژیک، ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک عظیمی است که فرصتی برای دستیابی به عضویت دائم در سازمان همکاری شانگهای شمرده می‌شود. از جمله مزایای عضویت ایران در سازمان شانگهای به شرح زیر است.

- ایران به لحاظ جغرافیایی دارای ۴ امتیاز در جهان است. ۱- متصل بودن به موقعیت خشکی اوراسیا، ۲- داشتن سواحل طولانی در خلیج فارس و دریای عمان و برخورداری از موقعیت دریایی، ۳- در اختیار داشتن تنگه هرمز که حدود یک‌سوم تجارت جهانی انرژی از طریق آن صورت می‌گیرد و ۴- دسترسی به آب‌های آزاد از طریق چابهار و اقیانوس هند.

- داشتن ۱۵۷ میلیارد بشکه نفت، ۹/۴ درصد از کل ذخایر نفتی جهان، یکی از بزرگ‌ترین دارندگان ذخایر

اقتصادی می‌توان به همکاری در بخش انرژی‌های نو، محیط‌زیست، مدیریت بلایای طبیعی، مقابله با جرائم سازمان‌یافته و مواد مخدر و گردشگری و نیز گسترش همکاری با دیگر سازمان‌های بین‌المللی اشاره کرد.

همچنین، در چهارچوب این سازمان همکاری می‌توان زمینه‌های علمی و فناوری، حمل‌ونقل، کشاورزی، نظامی و امنیتی را نیز مورد پیگیری قرار داد.

۳- ملاحظات امنیت اقتصادی

برخی از کارشناسان معتقدند که افزایش تعامل در این سازمان به بهبود و توسعه تجارت از طریق مرزهای ملی و منطقه‌ای کمک می‌کند و نیز کشورهایی مانند چین و روسیه به واسطه این سازمان، ابزاری برای توازن و رقابت با هژمونی آمریکا در مناطقی مانند آسیای شرقی، آسیای مرکزی و جنوب آسیا فراهم می‌آورند. همچنین، چین که ابتکار عمل را در ایجاد و هدایت سازمان منطقه‌ای شانگهای به عهده گرفته، خواهان تثبیت نقش رهبری خود در منطقه با هدف توسعه اقتصادی و اجتماعی (شامل امنیت انرژی و ثبات اجتماعی داخلی) است.

روسیه از گسترش و پذیرش اعضای جدید در سازمان حمایت می‌کند؛ زیرا معتقد است که پذیرش اعضای جدید موجب تقویت مالی سازمان می‌شود. در واقع، در سال ۲۰۱۳، این سازمان با بودجه حدود ۴ میلیون دلاری اداره می‌شد که دسترسی به اهداف را برای کشورها دشوار می‌کرد. در این بین، یکسری مسائل خارج و داخل سازمان وجود دارد که عضویت ایران را تحت تأثیر قرار می‌دهد. از بعد بیرونی تاکنون فشار آمریکا بر ایران با تحریم‌های بین‌المللی از جمله موانع عمده عضویت دائم ایران در سازمان همکاری‌های شانگهای است.^۱ جدا از این مسائل مقاومت ایران علیه

چهارچوب، ایران می‌تواند تا حدی به صادرات مواد نفتی و پتروشیمی خود به کشورهای عضو سازمان شانگهای امید داشته باشد و در عین حال، برخی نیازهای فناورانه، مالی و صنعتی خود را از این منطقه تأمین کند. جدا از این‌ها، عضویت ایران در این سازمان، عملاً جایگاه آن در ابتکار بزرگ دولت چین موسوم به «یک کمربند، یک جاده» را آسان می‌کند و موجب تقویت پیوندهای ایران با دولت‌های آسیای مرکزی می‌شود؛ مسائلی که در نوع خود حامل مزایا و منافع اقتصادی شایان توجهی برای ایران هستند.

پیوستن ایران به سازمان شانگهای منافع اقتصادی منطقه‌ای در پی دارد. تجارت بین این کشورها از تعرفه‌های ترجیحی برخوردار است و همچنین، کشورهای عضو در مجامع بین‌المللی از حمایت‌های سیاسی برخوردار می‌شوند. سازمان شانگهای ظرفیتی بالقوه برای اقتصاد ایران است و برای اینکه این ظرفیت بالقوه تبدیل به ظرفیت بالفعل شود، باید همه دستگاه‌های اجرایی و بخش خصوصی برای استفاده از مزیت‌های این توافق‌نامه منطقه‌ای بسیج شوند. کشورهای عضو شانگهای، هم به انرژی ایران و هم به مسیرهای ترانزیتی آن نیاز دارند و برعکس، ایران هم به محصولات صنعتی کشورهای عضو نیاز دارد. برای مثال، امروز هند در چابهار مشغول سرمایه‌گذاری است که کالای خود را به افغانستان برساند. بندر چابهار می‌تواند دروازه ارتباط با کشورهای آسیایی و جهان باشد و شتاب در توسعه و بهره‌برداری آن، اهمیت زیادی دارد.

۱. پروند هسته‌ای ایران با توجه به کم‌رنگ شدن احتمال به نتیجه رسیدن مذاکرات و بازگشت تحریم‌های بین‌المللی، این موافقت را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ زیرا بر اساس قوانین این سازمان، کشورهایی که تحت تحریم‌های بین‌المللی هستند نمی‌توانند به

کشورهای قزاقستان، قرقیزستان و ازبکستان به دلیل زبان مشترک، روابط فرهنگی با ترکیه دارند و در این زمینه، ترکیه رقیب ژئوپلیتیک ایران در منطقه شمرده می‌شود. ازبکستان با تاجیکستان روابط نزدیکی دارد و ایران را تهدیدی علیه منافع خود می‌داند.

موافقت اعضای اصلی این سازمان برای عضویت دائم ایران در این سازمان منطقه‌ای می‌تواند موفقیتی دیپلماتیک باشد، ولی موانعی در راستای بهره‌برداری از این موفقیت وجود دارد که در این باره می‌توان به تروریسم اقتصادی آمریکا و تحریم‌های این کشور علیه ایران، خودداری برخی از کشورهای عضو از داشتن روابط اقتصادی گسترده با ایران از ترس تحریم‌های آمریکا، عدم پیوستن ایران به اف‌ای‌تی‌اف^۱ و قرار گرفتن ایران در فهرست سیاه این سازوکار (موضوعی که یکی از موانع جدی پیش روی ایران در عرصه تبادلات پولی و بانکی است) اشاره کرد.

برخی از کارشناسان معتقدند که باید در عرصه داخلی نیز در کنار اقداماتی مانند مذاکرات هسته‌ای برای احیای برجام و رفع تحریم‌ها، تصمیمات هوشمندانه‌ای اتخاذ شود تا هم روند عضویت ایران در این سازمان تسریع شود و هم ایران بهتر بتواند از این فرصت در راستای منافع اقتصادی و سیاسی خود استفاده کند.

عضویت در سازمان همکاری شانگهای در تسکین فشارهای تحریم به ایران کمک می‌کند. تأثیر عضویت در این سازمان بر وابستگی و عدم وابستگی به دلار برای

هژمونی آمریکا را می‌توان عاملی مهم برای عضویت در سازمان شانگهای به شمار آورد، اما این مسئله به‌طور رسمی رویکردی ضد آمریکایی به سازمان می‌دهد که برخی از کشورها از این مسئله نگران هستند. برای مثال، از نظر چین، روسیه و کشورهای آسیای مرکزی مانند قزاقستان و ازبکستان، عضویت دائم ایران در سازمان با وجود مزیت‌های امنیتی و اقتصادی، همه مسائل سازمان را تحت تأثیر تقابل ایران و آمریکا قرار می‌دهد. در دستورالعمل پذیرش اعضای جدید، کشورهایی که با تحریم‌های سازمان ملل روبه‌رو هستند، نمی‌توانند به عضویت دائم این سازمان درآیند. با تأسیس سازمان همکاری شانگهای یکی از مباحث مهم، واکنش دیگر بازیگران منطقه‌ای و فرماندهی‌های به‌ویژه قدرت‌های بزرگ بود. در سالیان گذشته، مهم‌ترین مانع پیوستن ایران به سازمان شانگهای از منظر حقوقی، قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل بود. سازمان ملل با صدور قطعنامه ۲۲۳۱ مبنی بر لغو تحریم‌های گذشته، راه را برای پیوستن ایران به سازمان شانگهای هموار کرد.

از بعد داخل سازمان، ایران به‌عنوان رقیب بزرگ روسیه در حوزه تولید نفت و گاز مطرح است و همچنین، چین به‌عنوان کشور مصرف‌کننده منابع انرژی، عرصه‌ای برای رقابت میان ایران و روسیه تلقی می‌شود. کشورهای آسیای مرکزی حضور قدرت‌هایی مانند ایران، هند و پاکستان را در سازمان شانگهای موجب به حاشیه رانده شدن خود در این پیمان می‌دانند.

عضویت دائم این سازمان درآیند. توجه شود که تحریم و بیانیه اقدام متقابل گروه ویژه اقدام مالی علیه سیستم مالی ایران اگر اثرگذاری اش بیشتر از تحریم‌های آمریکا نباشد کمتر نیست و ایران با لایه‌های بسیار درهم‌پیچیده‌ای از محدودیت‌های مبادلات مالی و تجاری مواجه است.

1. FATF

کشورها ایجاد می‌شود. در این راستا باید اذعان داشت که کشورهای عضو شانگهای، هم به انرژی ایران و هم به مسیرهای ترانزیتی ایران نیاز دارند و ایران هم به محصولات صنعتی کشورهای عضو نیاز دارد. بنابراین، پیوستن به این سازمان بدون شک برای ایران از نظر بالا رفتن ظرفیت‌های اقتصادی مفید است. موارد زیر از راهکارهای پیشنهادی در این باره است.

- گسترش همکاری‌های بانکی: از آنجاکه گسترش فعالیت‌های اقتصادی از اصلی‌ترین زمینه‌های همکاری در این سازمان است، ایران می‌تواند با عضویت در این سازمان به گسترش تجارت دو یا چندجانبه با اعضای این سازمان دست بزند و نیز همکاری‌های بانکی خود با اعضای این سازمان را گسترش دهد.

- ایجاد سیستم پیام‌رسان جایگزین سوئیفت: با توجه به اینکه کشورهای چین و روسیه برنامه‌هایی برای طراحی سیستم پیام‌رسان جایگزین سوئیفت در دستور کار خود دارند، اعضای سازمان شانگهای می‌توانند در قالب فعالیت‌های این سازمان، سیستم پیام‌رسان جایگزین سوئیفت را با هدف خدمت‌رسانی به مبادلات بین اعضا طراحی و زمینه انعقاد پیمان‌های پولی دو یا چندجانبه با اعضای سازمان را بیش‌ازپیش آسان کنند.

- تشکیل شورای مشترک بانکی: یکی از دستاوردهای مهم سازمان شانگهای تشکیل شورای مشترک بانکی بین کشورهای عضو سازمان با تسهیل در فراهم کردن سرمایه مورد نیاز برای اجرای پروژه‌های مشترک سازمان است.

- ایجاد منطقه آزاد تجاری در سازمان همکاری شانگهای و نیز تسهیل فعالیت‌ها و موافقت‌نامه

ایران تأثیرگذار است و ارزش پول‌های کشورهای عضو سازمان شانگهای را نیز افزایش می‌دهد. این اتفاق باعث ایجاد کریدورهای غیربرجامی می‌شود.

بی‌تردید عضویت ایران در این سازمان در بعد منطقه‌ای و بین‌المللی، پیامدهای سیاسی مثبتی برای ایران در پی دارد. ایران با تکیه بر سازوکار دیپلماسی چندجانبه در قالب سازمان همکاری‌های شانگهای می‌تواند روابط منطقه‌ای خود را توسعه دهد و در برابر فشارهای گسترده سیاسی از سوی دولت‌های غربی نیز روی حمایت کشورهای عضو سازمان حساب کند. ایران با عضویت در این سازمان، عملاً انزوای تحمیلی کشورهای غربی علیه خود را در حوزه دیپلماسی و مراودات سیاسی کم‌رنگ و تضعیف می‌کند و به‌واسطه عضویت در این سازمان معتبر بین‌المللی، آبروی بین‌المللی خود را ارتقا می‌دهد. این مسئله در نوع خود به‌زعم بسیاری از ناظران و تحلیلگران، یکی از مهم‌ترین دستاوردهای عضویت ایران در سازمان همکاری‌های شانگهای تلقی می‌شود. بسیاری از تحلیلگران بر این باورند که تقویت روابط ایران با کشورهای عضو سازمان که در منطقه پیرامونی ایران قرار دارند، می‌تواند کمک زیادی به تهران در راستای تحقق منافع ملی‌اش کند؛ رویکردی که در نوع خود اثر تحریم‌های بین‌المللی بر ایران را کاهش می‌دهد و درعین حال، موقعیت و جایگاه منطقه‌ای و بین‌المللی ایران را نیز تقویت می‌کند.

نتیجه‌گیری و راهکارهای پیشنهادی

در صورت شکل‌گیری اراده سیاسی در میان کشورهای عضو شانگهای، هم‌افزایی مبادلات تجاری بین

عضویت در پیمان شانگهای کمک می‌کند که کشورهای منطقه اعتماد بیشتری به ایران داشته باشند و ارتباطات دوجانبه و سرمایه‌گذاری‌های مشترک رشد یابد.

- ارتقای زیرساخت‌های بخش حمل‌ونقل: برای استفاده از ظرفیت تجارت با همسایگان، در حال حاضر یکی از بزرگ‌ترین چالش‌ها، چالش زیرساخت‌های بخش حمل‌ونقل است. این بدین معناست که باید ناوگان حمل‌ونقل، مسیرها و حتی بیمه‌گذاری مناسب وجود داشته باشد تا بتوان دیپلماسی اقتصادی را در سطح سازمان شانگهای عملیاتی کرد.

منابع

- بزرگی، وحید؛ و حسینی، میرعبدالله (۱۳۸۹). سازمان همکاری شانگهای: تحولات گذشته و چشم‌انداز آینده، *مطالعات اوراسیای مرکزی*، ۳(۷)، ۱-۲۷.

- شمسیان، حمید (۱۳۸۴). سازمان همکاری شانگهای و آینده نقش جمهوری اسلامی ایران، *مطالعات بین‌المللی*، شماره ۶.

- حاجی یوسفی، امیر محمد؛ و سادات الوند، مرضیه (۱۳۸۷). ایران و سازمان همکاری شانگهای: هژمونی و ضدهژمونی، *پژوهشنامه علوم سیاسی*، ۳(۲)، ۱۹۴-۱۶۳.

گمرکی بین اعضا: افزون‌بر ایجاد منطقه آزاد تجاری، سازمان توسعه تجارت به سراغ کشورهای عضو بروید و پیمان تجارت ترجیحی امضا کند یا اینکه وزارت خارجه با برخی از این کشورها برای لغو روادید تجاری مذاکره کند. همچنین، می‌توان برای حذف بوروکراسی‌های اداری در زمینه صادرات غیرنفتی، سازمانی مستقل در امور گمرکات ایجاد کرد.

- ایجاد زمینه برای پیمان‌های دوجانبه پولی و بانکی با عضویت دائم ایران در سازمان شانگهای:

زمانی که فرایند عضویت دائم ایران به‌طور کامل انجام شود، می‌توان پیمان‌های پولی و بانکی دوجانبه منعقد کرد که به حضور ایران در بازار منطقه کمک می‌کند.

- تعامل نزدیک‌تر با کشورهای چین و هند به‌خصوص در بخش انرژی: پس از عضویت ایران در سازمان شانگهای باید با چین و هند به‌عنوان بزرگ‌ترین مصرف‌کنندگان انرژی نزدیکی و تعامل بیشتری برقرار کرد و سهم بیشتری را از بازار انرژی در این کشورها در اختیار بگیریم. از طرف دیگر، باید به قراردادهای دوجانبه از جمله قرارداد ۲۵ ساله که با چین به امضا رسیده است، توجه داشت. این قرارداد باید با پیگیری‌های دیپلماتیک تبدیل به قراردادهای جزئی‌تر و اجرایی شود و پیمان شانگهای تبدیل به آسان‌کننده برای انعقاد قراردادهای تخصصی و جزئی در قرارداد ۲۵ ساله ایران و چین شود.

- انعقاد قراردادهای دوجانبه با کشورهای آسیای میانه: با بستن قراردادهای دوجانبه با کشورهای آسیای میانه که به آب‌های آزاد دسترسی ندارند، می‌توان از ظرفیت بندر چابهار استفاده کرد. به‌عبارت‌دیگر،